

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

FORMING OF MEDICAL STUDENTS' LISTENING SKILLS

У статті розглянуто сучасні технології, що використовуються у формуванні навичок аудіювання у студентів-медиків. Висвітлено особливості структурної організації аудіювання (спонукально-мотиваційний, аналітико-синтетичний та виконавчий рівні) на основі психофізіологічних механізмів рецепції (сприйняття мовлення) і антиципації (ймовірного прогнозування смислового змісту). Проаналізовано основні рівні системи навчання аудіювання. Зокрема, на першому рівні важливу роль відіграють настанови, від яких залежить, наскільки чітким буде сприйняття об'єктів, їх осмислення, узагальнення та запам'ятовування. У навчальному процесі використовуються три типові настанови: нейтральна, контрастна, асимілятивна. На другому рівні передбачається кілька етапів обробки інформації, що сприймається на слух. На третьому рівні слухач відображає розуміння мовленнєвого повідомлення, що реалізується у відповіді, адекватній дії чи зміні психічного стану. В методичному плані формування аудитивної компетентності є спеціально організованою програмою дій з аудіотекстом. Розвиток аудитивних навичок (фонетичних, лексичних, граматичних) сприяє формуванню автоматизованих складників аудіювання, що скорочує впізнання й ідентифікацію мовленнєвих сигналів до рівня одномоментного симультанного впізнання. Успішність формування навичок аудіювання зумовлюється: 1) умовами сприймання повідомлення; 2) індивідуально-психологічними особливостями слухача; 3) мовними характеристиками повідомлення. Визначено труднощі мовного характеру, які виникають під час аудіювання (фонетичні, лексичні і граматичні), і наведено способи їх подолання. Розглянуто дидактичний потенціал використання інтернет-ресурсів, зокрема, подкастингових та мультимедійних технологій. Представлено характеристики роботи з подкастами та посилання на інтернет-ресурси, які можуть бути використані викладачами англійської мови у навчальному процесі.

Ключові слова: аудіювання, навички аудіювання, інтернет-ресурси, подкасти, мультимедійні технології.

The subject of the article is teaching listening skills for medical students with the help of modern technologies. The structural characteristics of listening comprehension (incentive-motivational, analytical-synthetic and executive levels) on the basis of its psychophysiological mechanisms of reception (speech perception) and anticipation (probable prediction of semantic content) are elucidated. The system of teaching listening comprehension and its major levels are analyzed. In particular, on the first level, the instructions play an important role, which determines how accurate the perception of objects, their comprehension, generalization, and memorization will be. In an educational process, three typical instructions are used, namely: neutral, contrast, and assimilative. On the second level, there are several stages of information processing. On the third level, the listener shows understanding of a speech message that is implemented in the response, the adequate action, or the change in mental condition. In the methodological plan, the formation of listening comprehension competence is a specially organized training program based on audio texts. The development of listening skills (phonetic, lexical, and grammatical) contributes to the formation of automated components of listening comprehension, which reduce the recognition and identification of speech signals to the level of simultaneous response. The success of listening skills formation is predetermined by 1) conditions for the message perception; 2) the listener's individual psychological features; 3) language characteristics of the message. Listening comprehension difficulties (phonetic, lexical, and grammatical ones) are determined, and ways of their overcoming are given. The didactic potential of using Internet resources, podcasting, and multimedia technologies are elucidated. The characteristics of working with podcasts and links of Internet resources that can be used by English language teachers are presented.

Key words: listening comprehension, listening skills, Internet resources, podcasts, multimedia.

УДК 378.091.326:811.111

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-14-1-34>

Хмизова О.В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки (секція професійного англійського навчання) Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Знання англійської мови відкриває значні професійні, освітні та наукові можливості для студентів-медиків, зокрема, доступу до сучасних зарубіжних медичних публікацій, участі у стипендіальних і грантових програмах, освітніх обмінах і стажуваннях; спілкування з іноземними колегами; роботи з міжнародними лікувальними протоколами тощо. Інтеграція України до світового культурного, політичного й економічного простору допомагає молоді досягати кар'єрного успіху за умови володіння іноземною мовою на рівні професійного спілкування. Отже, українські заклади вищої освіти мають забезпечити якісну мовну підготовку кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринках праці. Можливість навчатися, стажуватися і працювати в

країнах ЄС також є потужною мотивацією для студентів-медиків у вивченні англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Участь України у Болонському процесі започаткувала реформування системи вищої освіти та впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес. Питання формування іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні розглянуто у роботах С. Дудушкіної, Л. Іванової, О. Малушко, Л. Шевкопляс; стратегій аудіювання – у працях Н. Агєєвої, А. Міхіної; тестовий контроль аудитивних умінь – у публікаціях С. Ніколаєвої, О. Петрашук.

Психологічні та психолінгвістичні засади розвитку аудитивних умінь і навичок розглянуто в дослідженнях Л. Виготського, М. Жинкіна, І. Зимньої, Г. Костюка, З. Кочкіної, О. Леонтєєва, О. Лурії. Лінгводидактичні аспекти навчання аудіювання

висвітлено в працях О. Бігич, І. Білянської, Н. Гез, І. Гудзик, Н. Єлухіної, С. Ніколаєвої, Ю. Пассова, О. Федорової, Г. Шелехової.

Розроблено методики формування аудитивної компетентності із використанням сучасних засобів навчання: відеоматеріалів (О. Дворжец), телемовин (Р. Вікович, Л. Панова), подкастів (А. Дудолодова, Н. Грицик, Н. Кардашова, О. Малушко, Т. Шиян), радіопередач інформаційних жанрів (О. Колесова), аудіокниг (І. Білянська, Дж. Браун, П. Варлей), текстів-інтерв'ю (О. Захарова), художніх фільмів (М. Новіков).

М. Бобак, М. Кушик, І. Прокоп, О. Денефіль, Г. Паласюк, Т. Саварин, Л. Вітко, М. Сокол досліджували процес формування аудитивної компетентності у майбутніх лікарів, зосередивши увагу на навчанні аудіюванню за спеціальною програмою дій з текстом, що сприймається на слух, і визначивши механізми аудіювання мовленнєвих одиниць різних рівнів [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність питання формування навичок аудіювання у студентів-медиків у контексті компетентнісного підходу обумовлюється тим, що незважаючи на існування корпусу досліджень із навчання аудіювання, наявні суперечності між: зростанням вимог до фахової підготовки медиків у контексті інтеграції України до світового співтовариства і недостатньою зорієнтованістю вітчизняних вищих медичних закладів на міжнародні стандарти; об'єктивною потребою медичного співтовариства у ефективній підготовці майбутніх медиків до професійного іншомовного спілкування та недостатнім рівнем методичного забезпечення цього процесу.

Мета статті: розглянути процес навчання аудіювання як одного з видів мовленнєвої діяльності і визначити сучасні технології, що використовуються для формування навичок аудіювання у студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. Аудіювання – це розуміння сприйнятого на слух усного мовлення [8, с. 117]; комплексна мовленнєва розумова діяльність, яка ґрунтується на природних здібностях людини, вдосконалюється в процесі індивідуального розвитку та дає можливість розуміти інформацію в акустичному коді, зберігати в пам'яті (чи на письмі), відбирати й оцінювати її у контексті власних інтересів чи поставлених завдань [2, с. 21]. З точки зору психофізіології аудіювання – це перцептивна розумова діяльність [8; 11]. У реальній комунікації чотири види мовленнєвої діяльності розподілено наступним чином: аудіювання – 42%, говоріння – 32%, читання – 15%, письмо – 11% [10, с. 5]. Так, аудіювання відіграє провідну роль у спілкуванні, виконуючи, крім основної (комунікативної) функції, допоміжні: стимулює мовленнєву й навчальну діяльність студен-

тів, підвищує ефективність зворотного зв'язку та самоконтролю [10, с. 6].

Аудіювання – це складний процес, визначальними характеристиками якого вважаються наступні [2, с. 19; 8, с. 117–118; 11, с. 86]: реактивний і рецептивний вид мовленнєвої діяльності, що реалізує усне безпосереднє спілкування; має внутрішню, невиражену форму перебігу, яка базується на певних психічних процесах; предметом аудіювання є чужа думка, яка закодована в аудіоповідомленні та яку потрібно розпізнати; продуктом аудіювання є умовивід; результатом аудіювання є розуміння сприйнятого повідомлення і відповідна мовленнєва та немовленнєва поведінка.

Метою навчання аудіюванню в контексті компетентнісного підходу є формування аудитивної компетентності. Дослідники [2, с. 19–20] визначають компетентність в аудіюванні як здатність слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування. Її складниками є вміння (мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні, компенсаційні), навички (фонетичні, лексичні, граматичні), знання (декларативні та процедурні), а також комунікативні здібності (адекватна реакція слухача на пропозиції інших; вміння вислухати співрозмовника; цінувати мовленнєвого партнера; орієнтуватися в ситуації спілкування тощо).

Психофізіологічні механізми аудіювання – механізми рецепції (сприйняття мовлення) і антиципації (ймовірного прогнозування смислового змісту) – визначають його структуру [8, с. 119], яка складається з трьох рівнів: спонукально-мотиваційного, аналітико-синтетичного та виконавчого. На першому, спонукально-мотиваційному, рівні важливу роль відіграють настанови, від яких залежить, наскільки чітким буде сприйняття об'єктів, їх осмислення, узагальнення та запам'ятовування. У навчальному процесі використовуються три типові настанови [11, с. 88]: 1) нейтральна (налаштовує на загальну готовність до сприйняття на слух, наприклад, «прослухайте повідомлення»); 2) контрастна (застосовується, наприклад, в процесі організації підсумкового контролю); 3) асимілятивна (усна інструкція викладача або диктора, що містить інформацію-підказку стосовно змістового наповнення аудіотекстів, наприклад, «ви отримаєте корисну інформацію, яку зможете використати ...»). На другому, аналітико-синтетичному, рівні передбачається кілька етапів обробки інформації, що сприймається на слух [5, с. 83]: прогнозування; вербальне зіставлення; встановлення внутрішньо понятійних відповідностей (між синтагмами, словами та іншими лексико-граматичними одиницями); формулювання рішення на основі аналізу та синтезу. Далі, приймаючи рішення, реципієнт відображає розуміння мовлен-

невого повідомлення, що реалізується у відповіді, адекватній дії чи зміні психічного стану [8, с. 120].

Успішність формування навичок аудіювання зумовлюється низкою факторів [2, с. 21]: 1) умовами сприймання повідомлення; 2) індивідуально-психологічними особливостями слухача; 3) мовними характеристиками повідомлення. Так, залежність аудіювання від умов сприймання аудіо-тексту визначається, зокрема, видом аудитивної мови. Наприклад, у безпосередньому спілкуванні аудіювання полегшується екстралінгвістичними факторами. Ситуативне діалогічне мовлення (порівняно з контекстним монологічним) є складним для сприймання на слух через необхідність диференціювати мовленнєвих партнерів і додатково виконувати аналітико-синтетичні дії. Особливості голосових даних диктора і темп мовленнєвого повідомлення також ускладнюють аудіювання [2; 3; 8; 9].

Труднощі мовного характеру, які виникають під час аудіювання, можна поділити на три групи: фонетичні, лексичні і граматичні [11, с. 89–90]. Фонетичні труднощі, насамперед, пов'язані з правильним розумінням звуків та інтонації. Лексичні труднощі аудіювання обумовлюються, зокрема, наявністю незнайомих слів у тексті. Щоб унеможливити граматичні труднощі, треба виконувати вправи, акцентуючи увагу на складних синтаксичних структурах та аналітичних формах, що відсутні у рідній мові.

Для подолання труднощів студентів необхідно вчити звертати увагу на різноманітні опори та орієнтири в межах мовленнєвого повідомлення, зокрема [11, с. 89]: збільшення тривалості пауз між смисловими частинами; представлені в тексті контрастні мовні параметри, наголос і мелодика; момент логічного випередження; вербальні зорові та комбіновані звуко-зорові опори. В методичному плані формування аудитивної компетентності є спеціально організованою програмою дій з аудіо-текстом, яку складають дві підсистеми [2]: вправи для формування мовленнєвих навичок аудіювання (фонетичних, лексичних, граматичних та розвитку мовленнєвих механізмів) і вправи для розвитку мовленнєвих умінь аудіювання (вправи, що готують до аудіювання текстів, та вправи в аудіюванні текстів) [2, с. 25]. Розвиток аудитивних навичок сприяє формуванню автоматизованих складників аудіювання, що скорочує впізнавання й ідентифікацію мовленнєвих сигналів до рівня симультанного впізнавання. Навчальним матеріалом тут виступають мовленнєві одиниці різних рівнів: словоформи, словосполучення, фрази; понадфразові єдності; текст [2]. Способи контролю рівня сформованості аудитивної компетентності поділяються на невербальні та вербальні [2, с. 28].

Якісна мовна підготовка студентів-медиків неможлива без використання сучасних освіт-

ніх технологій, що передбачають застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, зокрема, роботу з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов, використання інтернет-ресурсів [4]. Так, розвиток технологій і мережа Інтернет пропонують викладачеві іноземної мови арсенал технічних засобів навчання – веб-сайти, електронна пошта, електронні енциклопедії, блоги, вікі, подкасти, вебінари та відео конференції [1].

Мультимедіа є інформаційною технологією, що являє собою сукупність прийомів і методів обробки, зберігання та передавання аудіовізуальної інформації. Вона поєднує в одному програмному продукті текст, графіку, аудіо- і відеоінформацію, анімацію. Мультимедійні технології надають студентам вибір способів самостійного опрацювання навчального матеріалу і його подальшого представлення (презентації, відео, використання інтернет-ресурсів, підготовка проектів тощо) [7, с. 56].

Подкаст (від англ. iPod та broadcast) – це цифровий аудіо/відео файл, розміщений у мережі Інтернет у вільному доступі для користувачів, які мають можливість прослуховувати його за допомогою портативного програвача MP3, персонального комп'ютера, мобільного телефону тощо. Подкастинг (podcasting) – спосіб поширення звукової або відеоінформації в Інтернеті [1; 4; 6]. Як правило, подкасти мають певну тематику і періодичність видання [4]. Дидактичний потенціал подкасту базується на основних технічних і дидактичних характеристиках цієї технології [6, с. 178–179], а саме: актуальність, автентичність, компетентність у галузі медіа, автономність, багатоканальне сприйняття, продуктивність, мобільність технічного засобу, багатофункціональність, інтерактивність. Функції та типи подкастів, переваги використання цієї технології для формування аудитивних навичок і умінь детально описані у дослідженнях О. Бецько, Н. Грицик, Н. Кардашової. Робота з подкастом має певну послідовність у діях викладача і студентів (відповідно до «триступеневої моделі навчання аудіювання») [6, с. 180]: попередня настанова і попереднє завдання; процес сприйняття та осмислення інформації подкасту; завдання, що контролюють розуміння прослуханого тексту.

Для формування навичок аудіювання у студентів-медиків ми використовуємо Інтернет-ресурси, які спрямовані на вдосконалення професійної англійської мови, зокрема:

Oxford English for Careers (elt.oup.com) – сайт з навчальними матеріалами, що містить вправи на граматику, розвиток професійного вокабуляра і аудитивних навичок. Medicine 1 і Medicine 2 розроблений для лікарів, Nursing 1 і Nursing 2 – медсестер/медбратів.

ELLLO. English Language Listening Library Online (www.elllo.org) – ресурс-аудіо і відеотека, що налічує більше 2500 подкастів, інтерв'ю, дидактичних ігор, граматичних і лексичних уроків, які зібрані з різних країн світу. Цей сайт надає можливість сприймати і розуміти «живу» англійську мову з різними акцентами.

Medical English (www.medicalenglish.com) – курс професійної англійської мови для практикуючих фахівців і студентів-медиків, який складається з 20 розділів, спрямованих на уточнення медичних питань (анатомія, хірургія, хвороби, ліки, медичні протоколи тощо), вдосконалення навичок аудіювання і говоріння.

Reading and Listening for Medical Workers (www.manythings.org/voa/health) – розділ сучасних і архівних матеріалів VOA Special English, що пропонує матеріали з новин, наукових досягнень і урядових звітів у сфері охорони здоров'я США (найбільша кількість подкастів) та інших країн світу. Аудіо і відеозаписи супроводжуються текстами або субтитрами, що є зручним для студентів-медиків.

Englishmed (www.englishmed.com) – курс професійної англійської мови для фармацевтів, лікарів, медичного персоналу і студентів-медиків, що містить описи історій хвороби, діалоги і граматичні завдання. Цей ресурс з вправами на розвиток навичок аудіювання, читання і письма має корисні інтерактивні функції для самоперевірки й самоконтролю.

English Health Train. English language skills for health care (welcomebackinitiative.org/englishhealthtrain.org) – ознайомчий курс професійної англійської мови для практикуючих фахівців і студентів-медиків, який складається з 40 розділів, об'єднаних у 5 модулів, спрямованих на вдосконалення навичок англомовного спілкування з колегами, керівництвом, пацієнтами та їх родинами.

Hospital English (www.hospitalenglish.com) – сайт містить прості вправи та навчальні матеріали про частини тіла, захворювання, медикаменти, лікувальні процедури, що супроводжуються аудіо-записами та зображеннями.

Health Check by the BBC (www.bbc.co.uk/programmes/p002vsvyw) містить більше 500 подкастів, що охоплюють як професійні обговорення проблем охорони здоров'я, так і науково-популярні медичні повідомлення.

Висновки. Аудіювання є одним із складних видів мовленнєвої діяльності. Формування аудитивних навичок у студентів-медиків відбувається під час роботи з автентичними, напівавтентичними й навчальними аудіотекстами та різними видами аудіювання: 1) з розумінням основного змісту аудіотексту, 2) з метою пошуку необхідної інформації

чи інформації, яка цікавить, 3) з повним розумінням змісту аудіотексту.

Використання інформаційно-комунікаційних, мультимедійних технологій, інтернет-ресурсів для формування навичок аудіювання у студентів-медиків сприяє вдосконаленню змісту, методів та організаційних форм навчально-виховного процесу, забезпечуючи високий науково-методичний рівень викладання, комунікативний, індивідуальний і компетентнісний підхід у навчанні англійської мови за професійним спрямуванням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бецько О. С. Дидактичні та методичні засади інтеграції подкастів в процес навчання іноземної мови у вищій школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1074>
2. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. № 2/2012 (70). Київський національний лінгвістичний університет. 2012. – С. 19 – 30.
3. Бобак М. І., Кушик М. Л., Прокоп І. А. та ін. Аудитивна компетенція як один із видів комунікативної діяльності при вивченні англійської мови. *Медична освіта*. 2011. №4. С. 84 – 86.
4. Грицик Н. В. Технологія подкастинг у викладанні іноземної мови (за професійним спрямуванням). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. № 124. 2015. С. 24 – 26.
5. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности. М.: Москов. психол.-соц. ин-т, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432 с.
6. Кардашова Н. В. Англомовний подкаст як засіб формування компетентності в аудіюванні студентів мовних спеціальностей. *Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія*. Випуск 24. 2015. С. 176 – 185.
7. Крюкова Є. С., Павлович А. В. Використання сучасних технологій у вивченні іноземної мови *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 62. Т. 1. С. 54 – 58.
8. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник для студ. вузів / Ніколаєва С. Ю., Бігич О. Б., Бражник Н. О. та ін. ред.: К. І. Онищенко. К.: Ленвіт, 1999. 319 с.
9. Ніколаєва С. Ю., Бадаєв Г. С. Практикум з методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах: посібник для студентів. К.: Ленвіт, 2001. 298 с.
10. Федорова О. А. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови. Дис. на здобуття наук. ст. к. пед. н. за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Івано-Франківськ, 2016. 260 с.
11. Шимків І. В. Аудіювання як вид іншомовної мовленнєвої діяльності *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2015. № 2. С. 85 – 90.